

Claus per al futur'

Climent Giné

Aquest escrit pertany al darrer capítol del llibre Educació i retard mental a Catalunya: crònica d'un procés. Al llarg dels capítols precedents s'han descrit i analitzat diversos aspectes de l'atenció que han rebut les persones amb retard mental a Catalunya en els darrers cinquanta anys. El conjunt de l'obra reflecteix el treball del Grup de Recerca Discapacitat i Qualitat de Vida: Aspectes Educatius, de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, en els cursos 2000-2001 i 2001-2002 amb l'ànim de contribuir a la millora de la qualitat de vida d'aquestes persones a partir d'un coneixement més acurat de les fortaleses i debilitats de l'atenció que la societat en general i els serveis educatius en particular els han dispensat.

Des del primer moment s'optà per fer aquest treball d'anàlisi i reflexió acompanyats de moltes de les persones que n'han estat actors privilegiats en els diversos àmbits d'atenció i/o institucions; l'educació, la sanitat, la família, l'Administració, el moviment associatiu. Sense renunciar al pensament i l'experiència propis de cadascun dels autors i autores, l'anàlisi i la reflexió es nodreixen de les aportacions d'aquestes persones que han acceptat ser entrevistades amb aquest propòsit.

Es tracta certament d'un treball amb una evident dimensió històrica però que no pretén tant perdre's ni en les anècdotes —que en poden ser moltes i suggeridores— ni en l'anàlisi erudita i minuciosa dels fets, sinó estar en millors condicions d'encarar el futur a partir de l'anàlisi de les causes que poden explicar un passat del qual la societat en molts caos no pot sentir-se pas satisfeta.

L'anàlisi històrica en el camp de l'educació especial no és pas un exercici insòlit en altres països i contextos científics², encara que se li pot atribuir una bona dosi d'originalitat pel que fa a la nostra tradició cultural i de país, que si bé en molts aspectes no divergiria gaire de la resta de l'Estat té unes característiques que li donen en bona mesura un perfil propi i diferenciat. Precisament, T. E. C. Smith (1998) en la presentació d'un monogràfic que la prestigiosa revista *Remedial and Special Education (RASE)* dedica a la història de l'educació especial a propòsit del bicentenari de l'inici del treball educatiu de Jean Itard³ amb Víctor, l'infant salvatge, es pregunta pel sentit de l'estudi de la història de l'educació especial.

Compartim amb ell les raons que apunta —així com també les que assenyala J. D. Smith (1998)— i que en un o altre moment han estat igualment posades en relleu pels diversos autors al llarg del llibre. En primer lloc, conèixer la nostra història en el camp que ens ocupa ens ajudarà a explicar-nos el perquè de moltes de les prioritats, dels neguits, de les idees i dels valors que presideixen el debat i les pràctiques actuals en l'atenció a les persones amb retard mental; per exemple, difícilment es poden entendre les polítiques d'integració dels anys vuitanta sense la història de marginació i ostracisme en què vivia aquest sector de població ni els moviments socials pel reconeixement dels drets de les minories.

En segon lloc, conèixer la història d'aquesta part important de l'educació especial ens permet comprendre com moltes de les pràctiques professionals de què han estat i són objecte les persones amb retard mental són tributàries dels valors i del clima social d'un moment històric determinat. En tercer lloc, conèixer el passat ens situa en millors condicions per no caure en els mateixos errors, encara que no ho impedeix del tot; tant de bo la lliçó de què van suposar la gran majoria de les unitats d'educació especial els anys setanta i vuitanta, tant per als alumnes com per a l'escola, servís per no tornar a adoptar models organitzatius d'atenció a aquest alumnat que s'hi inspiressin. I finalment, l'anàlisi i reflexió històrica compartida permet anticipar en part i —si fos el cas— planificar alguns aspectes del futur.

Justament aquesta és la finalitat de les observacions que es fan tot seguit i que posen punt i final al nostre treball. L'ordre en que es presenten les diverses qüestions segueix la lògica dels diversos capítols i no indica necessàriament, per tant, un criteri de prioritats.

- 1 El text d'aquest treball correspon al capítol 7è del llibre *Educació i retard mental a Catalunya: crònica d'un procés*, realitzat pels membres del Grup de Recerca de la FPCEE Blanquerna Discapacitat i Qualitat de vida, dirigit per Climent Giné i format pels professors Elisabet Alomar, Mariona Dalmau, Maria Teresa García-Dié, Annabel Fontanet, Rosa Palau, Maite Pro i Carme Solé.
- 2 La primera obra d'història de l'educació especial traduïda al castellà data de l'any 1984 (SCHEERENBERGER, R. C. (1984). *Historia del retraso mental*. San Sebastián: Servicio Internacional de Información sobre Subnormales).
- 3 El metge Jean Itard, preceptor de Víctor, l'infant salvatge trobat en els boscos d'Aveyron a l'edat d'11 o 12 anys, és considerat per molts el primer mestre de les persones amb retard mental.

L'impacte de la definició de retard mental en la concepció dels serveis i en les pràctiques professionals

En primer lloc s'haurien de centrar els esforços a aprofundir en l'impacte de la definició de retard mental de l'AAMR⁴, en la concepció dels serveis i en les pràctiques, tant pel que fa a les prioritats educatives com a l'avaluació del retard (diagnòstic). Com es pot veure en els diferents capítols, coexisteixen concepcions i pràctiques més pròpies de models anteriors que sens dubte llastren solucions i alternatives més decidides i favorables a les persones amb retard mental. Davant de la pregunta, el Sr. J. Font ho expressa així: "Com veig el futur? Jo sempre he pensat que el problema dels nanos amb discapacitat ha estat sempre un problema d'oportunitats, si no oferim oportunitats normalitzades no sabrem mai què passarà".

S'ha de reconèixer clarament que la concepció del retard que es desprèn de la proposta de l'AAMR —de base interactiva, naturalesa funcional, que posa èmfasi en les oportunitats i en els suports més que no pas en les limitacions— no ha calat de forma eficaç en la societat i en les institucions; el fet que estigués present en el discurs no ha estat suficient per modificar les representacions i les pràctiques professionals. Recordi's que el canvi més significatiu d'aquesta definició consistia en el fet que el RM no es pren com un tret absolut de la persona sinó com l'expressió de la interacció entre la persona, amb unes limitacions intel·lectuals i adaptatives determinades, i les oportunitats que se li ofereixen en els diversos entorns de vida. En aquest sentit, en el futur s'haurien de promoure canvis fonamentalment en les direccions següents.

En primer lloc, i des d'una perspectiva centrada en l'actuació educativa, s'haurà d'aprofundir tant des de la recerca com des de la pràctica a l'aula en la fusió dels constructes d'intel·ligència i conducta adaptativa (Schalock, 1999), ateses les moltes semblances que hi ha entre aquests. En la nova definició s'insisteix tant en la multidimensionalitat de la intel·ligència (pràctica, conceptual i social) com de la conducta adaptativa a l'hora d'explicar el retard mental. Caldrà veure quins són aquests indicadors de les habilitats pràctiques, de les habilitats conceptuals i de les habilitats socials, que hauran de servir tant per convertir-los en continguts i objectius educatius com per, si escau, avaluar el retard d'una forma més completa i fiable. Amb d'altres paraules, la reflexió que els psicòlegs, pedagogs, psicopedagogs, mestres, i educadors en general, han de fer se centra en com s'haurien de concretar les habilitats pràctiques, les conceptuals i les socials en les experiències que es duen a terme dia rere dia a l'escola o a casa i en els altres entorns depenent de l'edat i les necessitats de la persona. D'aquesta manera es podrà tant avaluar les competències de la persona com alhora establir objectius educatius que es reflecteixin en el currículum (dins de l'escola), o en les intencions educatives quan es tracti d'altres entorns, per promoure el desenvolupament d'aquestes persones.

Tanmateix, als efectes de l'avaluació del retard, a partir dels indicadors s'han de concretar també les mesures. La proposta que es fa des de la mateixa Associa-

4 Quan ja s'ha acabat la redacció dels diversos capítols d'aquest llibre, apareix una nova definició de retard mental a càrrec de l'AAMR (2002), que no ha pogut ser objecte d'estudi en aquest treball. De totes maneres, aquesta observació hagués estat igualment oportuna tenint com a referent l'anterior definició (AAMR-92).

ció Americana de Retard Mental té a veure certament amb alguns instruments estandarditzats; però no es queda aquí, al mateix nivell proclama la necessitat de donar pas a modalitats d'avaluació molt més d'enfocament funcional, qualitatiu, basats fonamentalment en l'observació de l'execució de la persona en els entorns naturals de vida. Així doncs, si es consideren les limitacions significatives en les habilitats pràctiques, conceptuals i socials com a definidores del retard mental, el focus de l'avaluació hauria de ser com les persones amb retard mental executen aquestes habilitats.

En segon lloc, s'ha de fer referència a la mateixa "representació mental" que els professionals i la societat es fan d'aquestes persones. El propi Sternberg (1997) afirma: "la gent compta amb el QI, però el QI no compta"; i com aquest mateix autor reconeix, en general se sap que una persona té RM pel seu QI, però el QI mesura només una petita part de la seva intel·ligència. Tant des de la proposta de l'AAMR com dels altres autors que estudien la intel·ligència hi ha suficient suport per centrar l'atenció en moltes altres dimensions de la intel·ligència i en particular la social i pràctica, que es corresponen bé amb les habilitats adaptatives, i que justament no resulten tan malmeses en aquest sector de població com és el cas de les cognitives.

En tercer lloc, èmfasi en els suports (que no pas en les mancances) en els diversos contextos de vida i en com poder-los mesurar. El desenvolupament de les persones amb discapacitat i, per tant, també d'aquelles amb retard mental, resta associat als suports que els puguem facilitar en els diferents contextos de vida: a casa, a l'escola, a la feina i a la comunitat. A més suports i més ajustats a les necessitats particulars de les persones, es promourà una major nivell de participació social i, en conseqüència, el seu grau de satisfacció.

Major compromís de la societat i l'Administració a favor de la plena participació de les persones amb retard mental

Encara que d'entrada pugui semblar un enunciat testimonial, sens dubte constitueix un objectiu de futur ineludible si es vol progressar de forma eficaç en la millora de la qualitat de vida de les persones amb retard mental i les seves famílies.

La Sra. R. Boada admet que "la societat està més familiaritzada amb la idea de diversitat, sense entrar en més consideracions al respecte d'una qüestió tan complexa. Actualment es constata una disminució de l'exclusió". De totes maneres, a continuació assenjala els passos que s'han de donar: "Primer: que les instàncies polítiques competents planifiquessin a partir de la comprensió i l'assumpció de les idees actuals sobre la persona amb discapacitat, per tal que les condicions educatives fossin menys invalidants que les actuals. Segon: racionalitzar els recursos existents aplicant de forma adequada criteris de cost – eficàcia, etc."

En aquesta línia argumental es podrien apuntar les següents direccions de futur. Encara que algunes de les qüestions s'aborden més endavant com a punts diferenciats, és necessari, en primer lloc, que l'Administració educativa ordeni, pla-

nifiqui i financi l'atenció a les persones amb retard mental, en el marc de l'atenció a la diversitat, a partir dels coneixements disponibles i els pronunciaments d'institucions i organismes com l'AAMR, UNESCO, i la International League of Societies for Persons with Mental Retardation. No sembla que sigui necessari ni convenient continuar discutint entorn de les conseqüències per al desenvolupament de les persones amb retard mental d'estructures segregadores enfront d'inclusives; el que cal és crear progressivament les condicions necessàries en els diversos contextos educatius, de treball i de vida.

Encara que no sigui objecte d'anàlisi, no és sobrer assenyalar que en el moment de tancar aquest llibre s'acaba de presentar per a la seva aprovació per les Corts el projecte de Llei de qualitat de l'educació que, a jutjar pel seu contingut actual, representa una clara involució en l'atenció a les persones amb discapacitat, pel que fa a la concepció d'aquestes persones i a algunes de les mesures que s'hi proposen, que la situa lluny de les propostes que aquí es fan.

En segon lloc, no es pot mantenir per més temps un discurs favorable a la participació plena de les persones amb retard mental, per exemple en l'àmbit laboral, i continuant finançant els serveis de manera que les modalitats de treball amb suport es vegin penalitzades, és a dir, sense finançament. No es tracta de treure res a cap col·lectiu; sens dubte les modalitats actuals són necessàries, però no es donarà un pas decidit endavant cap a formes de major integració a la societat sense resoldre el finançament.

La transformació dels centres d'educació especial i l'escolaritat compartida

Convé repensar els centres d'educació especial, definint el seu paper en la xarxa de centres públics i concertats del sistema educatiu, promovent la seva transformació. Malgrat que la legislació actual ho contempla, a hores d'ara no s'han donat passos en aquesta direcció; en què consisteix aquesta transformació en centres de recursos, què s'espera d'ells, la seva relació amb les polítiques d'inclusió, la relació amb la comunitat, les repercussions en la plantilla del centre, etc. Així ho explica la Sra. E. Garriga: "...no se sap molt bé què es pretén amb els centres específics, si han de passar a ser centres de recursos, quins són els seus objectius..."

Es ben cert que els centres d'educació especial han anat trobant en els darrers anys la seva identitat fortament qüestionada al redós de les polítiques d'integració. Es cert que molts d'aquests han fet passos endavant que els han atorgat una bona dosi de singularitat; i, per tant, probablement qualsevol iniciativa de transformació haurà de tenir-la ben present. Són necessàries mesures d'ordenació i de finançament per a la transformació dels centres tot respectant les seves característiques, així com també les necessitats dels altres centres educatius del sector.

Un dels components que semblen definir la transformació dels centres d'educació especial és l'escolaritat compartida entre part del seu alumnat i el dels centres ordinaris; probablement s'està al davant d'una alternativa d'ampli calat, de

renovació tant d'un com de l'altre centre, d'obertura dels centres d'educació especial a la comunitat, que demanaria que els diversos òrgans i serveis de l'Administració educativa hi dediquessin més atenció i recolzament.

Inclusió escolar

Es necessari un suport decidit (amb els recursos materials i financers adequats) i imaginatiu per fer realitat el dret de l'alumnat, i dels pares, de ser educats en l'entorn més normalitzat possible, afavorint que els centres puguin adoptar pràctiques inclusives.

Convé tenir present que la inclusió escolar afecta tot el sistema educatiu; sempre s'ha defensat la resposta a les necessitats educatives de les persones amb retard mental en el marc de l'atenció a la diversitat i, per tant, s'és conscient que la situació és complexa i que no es poden esperar solucions fàcils. De totes maneres, citant Porter⁵ podem preguntar-nos: *“quantes vegades s'haurà de demostrar que la inclusió és possible per tal que el professorat i l'Administració s'ho creguin?”* Més amunt ja s'ha fet referència al fet que només a partir de la convivència l'alumnat pot aprendre a respectar-se i valorar-se a partir de les característiques individuals de cadascú; només mitjançant la participació en els entorns normalitzats s'assegura la satisfacció de les persones. Es tracta d'adoptar polítiques que permetin avançar pas a pas en aquesta direcció.

Es necessari assajar noves formes d'ensenyament —en la línia que apunten Ainscow (2000; 2001), Porter (2001), i Porter i Stone, (2001) i altres autors— que permetin promoure els canvis organitzatius i metodològics que afavoreixin el progrés de tot l'alumnat.

La participació dels pares; orientació i suport a les famílies

Es necessari un major reconeixement del paper dels pares, sigui en la línia de desenvolupar el que ja s'assenyala a l'article 37 de la LOGSE, sigui facilitant la informació i l'acompanyament que necessiten en determinats moments. El Sr. J. M. Jarque així ho reconeix: *“...un altre tema molt important que no s'ha desenvolupat, l'article 37 de la LOGSE que diu textualment que les administracions educatives afavoriran la participació dels pares en la presa de decisions sobre l'escolarització [...]. Com s'afavoreix aquesta participació? No s'ha desenvolupat!”*. És aquest un tema d'imperiosa necessitat; raons psicològiques, socials i ara legislatives així ho postulen, sense menysprear les dificultats de diversa naturalesa que l'experiència ha posat de manifest. De totes maneres el que preocupa és que no sembla que ni els professionals ni els pares, almenys fins ara, estiguin massa convençuts dels beneficis que es derivarien d'una sincera, real i confiada col·laboració tant per a l'escola i la família com sobretot per al desenvolupament dels infants i joves amb retard mental.

Com s'ha dit, aquesta col·laboració s'ha de construir en un doble àmbit: psicopedagògic i institucional. Per un costat, convé incorporar els pares en l'avaluació

5 Aquesta frase fou pronunciada en una de les conferències que va dictar en el marc de les 5es Jornades Tècniques d'Educació Especial, organitzades per APPS i celebrades a Barcelona durant els dies 27 i 28 d'octubre de 2000.

dels infants i joves (de les seves competències, de les seves necessitats de suport, etc.) i, per l'altre, en el seguiment educatiu; només si s'assegura la seva implicació serà possible treballar de forma eficaç i consolidar la major part de les habilitats adaptatives que esdevenen el centre de l'atenció educativa a l'aula. Tanmateix els pares han de trobar en la participació institucional —sigui la que estableixi l'Administració, sigui en l'àmbit del centre educatiu— la via adequada per manifestar el seu parer i intervenir, en la mesura del possible i dins el marc en què s'estableixi, en les decisions que afecten l'escolarització dels seus fills i en la marxa del centre.

D'altra banda, sembla clar que tota actuació educativa plena haurà d'estendre's també a la família a través de la informació, l'orientació i el suport. El Sr. J. Font així mateix ho reconeix: *"Un dels canvis que està experimentant el nostre camp últimament és que l'atenció serà molt més centrada en la persona; la persona i la seva família serà el centre real d'atenció"*. El treball amb la família constitueix un dels pols de desenvolupament més exigent dels centres educatius, i en particular dels centres d'educació especial. Els centres han de col·laborar, juntament amb altres serveis i recursos de la comunitat, a promoure la normalització de la vida de les famílies; en aquest sentit caldrà que els pares trobin en els professionals els coneixements necessaris i les actituds genuïnes de respecte, empatia i valoració de les seves competències; els professionals han de poder entendre la situació del fill amb retard de la perspectiva dels pares. Sens dubte que la formació en aquest camp passarà a ser una prioritat.

Formació i actualització dels professionals

Al llarg del text s'ha fet referència, sigui per part dels nostres entrevistats sigui per part dels autors, al fet que una de les claus que permetrà augurar el futur que desitgem per a les persones amb retard mental és la formació i actualització dels professionals. La Sra. R. Boada, per exemple, entén que un dels passos que s'han de donar és: *"Invertir en formació i actualització dels diferents professionals del sistema, administradors, inspectors, mestres, professionals de suport, etc."* S'insisteix en la necessitat de formació de tot el sistema (en especial dels qui prenen decisions), no només dels professionals dels centres.

No és difícil apuntar algunes de les vies en què aquesta formació podria concretar-se, encara que els plans generals, descontextualitzats no solen donar el resultat esperat i es malmeten molts esforços i recursos. Caldria adaptar l'oferta a les necessitats i característiques de les zones i centres i, sobretot, al moment de desenvolupament dels equips de professionals, sempre en un format que permetés la reflexió i el contrast amb la realitat diària.

Tres blocs de contingut semblen fàcilment erigir-se com a prioritaris, tant per a la formació dels professionals en exercici com per a la formació inicial. En primer lloc, el camp de les actituds, valors i estratègies de col·laboració entre el professorat en el si del centre per fer front als requeriments d'una escola inclusiva; l'experiència a casa nostra ha mostrat que el més important és que el professorat tingui temps per reflexionar de forma conjunta (cicles, nivells) sobre els problemes del dia

a dia. En segon lloc, el camp de la valoració del retard mental, sobretot pels professionals que tenen encomanada aquesta responsabilitat sense oblidar, en la part que correspon, els d'atenció directa; es tracta, com també ja s'ha indicat, d'una manera diferent d'entendre el retard per la qual cosa és necessari desenvolupar instruments de mesura adients. I en tercer lloc, el camp de la col·laboració amb les famílies, al qual ens hem referit en l'apartat anterior.

La inversió en formació del professorat no resoldrà tots els problemes, i sobretot no pot ser una excusa per deixar d'aportar els recursos necessaris al sistema, encara que esdevindrà una contribució decidida tant per a la seva optimització com en definitiva per a la millora de l'atenció a les diferències individuals de l'alumnat.

Formació per al treball i la vida adulta

Convé repensar la formació per al treball i la vida adulta d'aquestes persones en la perspectiva, sempre que sigui possible, d'una activitat laboral al més normalitzada possible. La Sra. Rosa Boada així ho formula: *"Quan s'acaba l'etapa escolar, ens trobem sense respostes que estiguin mínimament en consonància amb la filosofia actual...els entorns pseudolaborals protegits que s'ofereixen no ajuden a madurar ni afavoreixen una vida de ciutadà adult que participa en la mesura de les seves possibilitats..."*. O bé la Sra. Josi Llorens: *"...per què han crescut més els centres ocupacionals? Perquè ha estat més còmode"*. Els serveis que preparen per a la vida adulta i laboral han d'adquirir una rellevància de primer ordre atesa la seva transcendència per a una vida de qualitat.

Des d'un punt de vista educatiu se'n desprenen dues conseqüències; per un costat la necessitat de repensar alguns dels continguts en l'adaptació del currículum per a la formació d'aquests alumnes, sigui en el centre ordinari o en l'especial, per orientar-los al desenvolupament de les competències personals, socials i també acadèmiques més rellevants. Per un altre costat —i es tracta d'un servei que es reclama amb força— la necessitat d'educació més enllà de l'etapa escolar. Les persones aprenen al llarg de tota la vida, i les persones amb retard mental no només no en són una excepció sinó que en tenen més necessitat. Vegeu el que afirma el Sr. Joan Bofill: *"Vaig demanar suport (un cop acabada l'escola) a la Generalitat (Serveis Socials) per tal que els nois i noies no perdin el que saben i em van engegar a passeig dient que no podia ser, que corresponia a Ensenyament; vaig anar a Ensenyament i em van dir que sí, que sí, però res!"*. Més enllà de possibles disfuncions administratives, el cert és que aquesta necessitat no està resolta i esdevé també una de les claus per a la plena participació social.

Polítiques de qualitat en els centres i serveis

Finalment, convé promoure l'avaluació dels centres i serveis per a la millora. La cultura de l'avaluació institucional està sent cada vegada més present entre nosaltres, encara que sovint —per moltes raons que ara no és el moment d'analitzar— està generant més desafecció i desconfiança entre els professionals que adhe-

sió. El risc, doncs, que es percebi o bé com una moda passatgera o bé com a eines de control, restant-li tot interès i utilitat, és evident.

El que és clar, d'altra banda, és la importància que està prenent l'avaluació de la qualitat dels serveis per a persones amb retard arreu del món.⁶ El compromís amb les polítiques de promoció de la qualitat de vida per a les persones amb retard mental tenen en l'avaluació orientada a la millora el seu referent més important; el futur dels serveis ha d'incorporar de manera natural la reflexió de tota la comunitat educativa entorn de la qualitat del producte que s'ofereix i el grau de satisfacció dels clients; en el cas dels centres educatius, l'alumnat, les famílies i naturalment els mateixos professionals. I els centres educatius no en poden quedar al marge.

BIBLIOGRAFIA

- AAMR (2002). *Mental Retardation. Definition, Classification, and Systems of Supports*. 10a ed. Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- AINSCOW, M. i BOOTII, T. (2000). *Index for Inclusión*. Bristol: CSIE.
- AINSCOW, M. (2001). *Desarrollo de Escuelas Inclusivas*. Madrid: Narcea, SA de Ediciones.
- PORTER, G. L. (2001). "Elements crítics per a escoles inclusives. Creant l'escola inclusiva: una perspectiva canadenca basada en 15 anys d'experiència". *Suports*, vol. 5, núm. 1. p. 6 - 14.
- PORTER, G. L. i STONE, J. A. (2001). "Les sis estratègies clau per al suport de la inclusió a l'escola i a la classe". *Suports*, vol 5, núm. 2, p. 94 - 107
- SCHALOCK, R. L. (1999). "Hacia una nueva concepción de la discapacidad". A: M. A. Verdugo i F. de Borja Urríes (coord.), *Hacia una nueva concepción de la discapacidad*. Salamanca: Amarú.
- SCHEERENBERGER, R. C. (1984). *Historia del retraso mental*. San Sebastián: Servicio Internacional de Información sobre Subnormales.
- SMITH, J. D. (1998). "Histories of Special Education. Stories From our Past, Insights for Our Future". *Remedial and Special Education*, vol. 19, núm. 14, p. 196 - 200.
- SMITH, T. E. C. (1998) "Introduction to the special series". *Remedial and Special Education*, vol. 19, núm. 14, p. 194 - 195.
- STERNBERG, R. J. (1997) *Inteligencia exitosa*. Barcelona: Paidós.

6 Es poden consultar, per exemple, la web de The Council on Quality and Leadership in Supports for People with Disabilities (www.thecouncil.org), agència que, entre altres, avalua els serveis que depenen de l'AAMR; i la del National Center on Outcomes Resources (www.ncor.org)

ABSTRACT

Este escrito pertenece al último capítulo del libro *Educació i retard mental a Catalunya: crònica d'un procés*. A lo largo de los capítulos precedentes se han descrito y analizado diversos aspectos de la atención que han recibido las personas con retraso mental en Cataluña en los últimos cincuenta años. El conjunto de la obra refleja el trabajo del Grupo de Investigación Discapacidad y Calidad de Vida: Aspectos Educativos, de la FPCEE Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, en los cursos 2000-2001 y 2001-2002, con el ánimo de contribuir a la mejora de la calidad de vida de estas personas a partir de un conocimiento más cuidadoso de las fortalezas y debilidades de la atención que la sociedad en general y los servicios educativos en particular les han dispensado. Des del primer momento se optó por hacer este trabajo de análisis y reflexión acompañados de muchas de las personas que han sido actores privilegiados en los diversos ámbitos de atención i/o instituciones; la educación, la sanidad, la familia, la Administración, el movimiento asociativo. Sin renunciar al pensamiento y a la experiencia propios de cada uno de los autores y autoras, el análisis y la reflexión se nutren de las aportaciones de estas personas que han aceptado ser entrevistadas con este propósito. Se trata, ciertamente, de un trabajo con una evidente dimensión histórica pero que no pretende perderse ni en las anécdotas —que pueden ser muchas y sugerentes— ni en el análisis erudito y minucioso de los hechos, sino estar en mejores condiciones de encarar el futuro a partir del análisis de las causas que pueden explicar un pasado del cual la sociedad, en muchos casos, no puede sentirse en absoluto satisfecha.

Ce récit appartient au dernier chapitre du livre *Educació i retard mental a Catalunya: crònica d'un procés* (Education et retard mentale à Catalogne: chronique d'un procés). Au cours des chapitres précédents on décrit et analyse divers aspects de l'attention qui ont reçu les personnes avec du retard mentale à Catalogne pendant les derniers cinquante ans. L'ensemble de l'ouvrage reflète le travail du Group de Recherche "Discapacitat i Qualitat de Vida: Aspectes Educatius" (Le handicap et la qualité de vie: aspects éducatifs), de l'FPCEE Blanquerna de l'Université Ramon Llull, pendant les années 2000-2001 et 2001-2002, avec l'esprit de contribuer à l'amélioration de la qualité de vie de ces personnes à partir d'une connaissance plus exacte des parties et faiblesses dans l'attention que la société en général et les services éducatifs en particulier leur ont donné. Dès le premier moment l'on a opté pour faire ce travail d'analyse et réflexion en compagnie de plusieurs des personnes qui n'ont été des acteurs privilégiés dans les divers cadres d'attention et/ou institutions; l'éducation, la santé, la famille, l'Administration, les mouvements associatifs. Sans renoncer à la pensée et à l'expérience personnelles de chaque un des auteurs, l'analyse et la réflexion sont nourries des apports de ces personnes, qui ont accepté d'être entretenues avec ce propos. Il est, certes, un travail avec une évidente dimension historique mais qui n'a pas l'intention de se perdre ni parmi les anecdotes —qui peuvent être plusieurs et suggestives— ni en l'analyse érudite et minutieuse des faits, sinon qui veut trouver les meilleures condi-

tions pour faire face au futur à partir de l'analyse des causes qui peuvent expliquer un passé duquel la société, très souvent, ne peut pas se sentir satisfaite.

This text belongs to the last chapter of the book *Educació i retard mental a Catalunya: crònica d'un procés* [Education and mental retardation in Catalonia: Report of a process]. In the previous chapters, different aspects of the attention given to people with mental retardation in Catalonia for the last 50 years were described and analysed. The whole book is the result of the work by the Research Group on Disability and Quality of Life: Educational Aspects, of Blanquerna FPCEE, Ramon Llull University, during the academic years 2000-2001 and 2001-2002, with the main aim of contributing to improve the quality of life of these people focusing on more in-depth knowledge of the weaknesses and strengths of the kind of attention that society in general and educational services in particular have provided them with. From the very beginning, the decision was to carry out this analysis and reflection work together with many important actors in the different fields of attention and/or institutions: education, health care system, family, Administration, the associative movement. Without rejecting the thoughts and experience of every author, the analysis and reflection become richer with the contributions of those people who accepted to be interviewed with this aim. This is clearly a work with a historical dimension, but it does not aim at focusing on anecdotes –many and thought-provoking- or on a detailed and scholarly analysis of facts. On the contrary, its aim is to find the best conditions to face the future from the analysis of causes that may explain a certain past, which society, in many cases, cannot feel satisfied of at all.

